

بازنمایی نقش مسجد در رشد فضایل اخلاقی

امیر حسن خانی (دانش آموخته سطوح عالی حوزه)

مسجد در دین اسلام از چنان جایگاه ویژه‌ای برخوردار است که به طور قطع می‌توان اذعان کرد بعد از کعبه، مقدس‌ترین مکان محسوب می‌شود. این اهمیت از همان ابتدا به وسیله پیامبر بزرگوار اسلام به تمامی مسلمانان آموخته شده است. بی‌تردید مسجد نقش بسیار حساسی در تحکیم اساس و بنیان جامعه دینی داشته و دارد؛ مکانی که با حضور در آن می‌توان به قدرت مطلقه خداوند اتکا کرد و با امید و توکل به او مسیر رشد و کمال را طی نمود.

این نوشتار در پی آن است تا نقش مسجد را در رشد فضایل اخلاقی بازنمایی کند. از این رو ابتدا به بررسی جایگاه مسجد در اجتماع اسلامی پرداخته و سپس برنامه‌هایی را که در مسجد اجرا می‌شوند و پتانسیلی که مسجد برای رشد فرهنگ و اخلاق مسلمانان دارد بازمی‌شناسیم.

جایگاه مسجد در اجتماع

همانطور که قبلاً اشاره شد مسجد مقدس‌ترین مکانها در نزد خداوند بوده و به مسلمین نیز دستور داده شده است تا آن را مقدس شمرده و در آن به نماز و عبادت و خواندن دعا بپردازند. با نگاهی به تاریخ اسلام به خوبی روشن می‌شود که اکثر اجتماعات دینی و سیاسی و فرهنگی در مسجد شکل می‌گرفته است؛ حتی خطابه‌های پیامبر(ص) و ائمه معصومین (ع) و عالمان دینی در مسیر انسان‌سازی و هدایت اجتماع مسلمین، در مسجد صورت می‌گرفته است. در زمان پیامبر(ص) مسجد مرکز قرآن‌آموزی و یادگیری احکام اسلام به شمار می‌رفت؛ در عصر معصومین به خصوص امام باقر و امام

صادق مسجد علاوه بر مکانی برای عبادت و تجمعات سیاسی و فرهنگی و ... بهترین جایگاه علم آموزی و فراگیری قرآن و معارف و احکام اسلام بوده است.

برگزاری برنامه های مختلف و برگزاری نماز جمعه و مراسم های مذهبی و ... وسیله آگاهی اقشار مختلف جامعه را از اندیشه و دستورات اسلام فراهم می آورد. اینک با توجه به نقش مهمی که مسجد در بین اجتماع مسلمین دارد و از ظرفیت بالایی برای تبلیغ دینی برخوردار است، به بررسی تاثیرات آن بر رشد فضایل اخلاقی مسلمین می پردازیم:

نقش مسجد در رشد اخلاق

در این قسمت بحث نقش مسجد در رشد فضایل اخلاقی را در دو مرحله بررسی می کنیم؛ اول نقشی که برنامه های در حال اجرا در مساجد ایفا می کنند که در اینجا مسجد فقط به مثابه یک جایگاه و مکان شناخته می شود. دوم نقش معنوی خود مسجد و تاثیراتی که از نشستن و رفت و آمد به مسجد عاید روح انسانی می شود و تاثیر آن در سعادت اخری انسان مورد بررسی قرار میگیرد.

۱- نقش برنامه ها و فعالیت های درون مسجد:

همانگونه که قبلا بیان شد مسجد علاوه بر مکانی برای عبادت و بندگی مکانی برای فراگیری علوم و فراگیری قرآن و معارف و دستورات اسلام بوده است. اینک هر یک از این فعالیت ها را جداگانه مطالعه می کنیم:

۱-۱ نماز جماعت و ادعیه:

نماز میدان فراخ و عرصه پهناوری است که روح اندیشه انسان در آن وسعت می یابد و به گستردگی آن فرصت پرواز به ملکوت پیدا می کند. احادیث و سفارشات بی شماری که در باب نماز به دست ما رسیده و از حوصله این اوراق خارج است بیانگر این موضوع است و اهمیت آن برای هیچ مسلمانی پوشیده نیست. در اسلام هم چنان که به اجتماع به عنوان منشا خیرات و برکات نگریسته شده، دستور داده شده است که نماز و دیگر امور عبادی را نیز به اجتماع و جماعت برگزار نمایند. در باب اهمیت خواندن نماز جماعت روایات بسیاری از اهل بیت به ما رسیده که از آن جمله حدیثی از امام صادق (ع) است که می فرمایند: « نماز مرد در خانه اش به جماعت معادل ۲۴ رکعت نماز فراداست و نماز او در مسجد به جماعت معادل ۴۸ رکعت نماز است و ... » (بحار الانوار، ج ۸۰، ص ۳۶۷) نقش سازندگی نماز به خصوص در نماز جماعت و آن هم در مسجد بسیار حائز اهمیت است تا جایی که بهترین و موثرترین مناسک دینی در مسیر خودسازی و رسیدن به کمال الهی است. ارزش دعا و مناجات هم از جهت تاثیرگذاری در روح انسانی بر هیچ مسلمانی پوشیده نیست و در باب اهمیت آن احادیث بیشماری وجود دارد که نقل آنها موجب تطویل کلام می گردد:

۲-۱ خطبه ها و منبرهای اعتقادی و اخلاقی:

روشی که در اکثر مساجد برای نشر و ترویج معارف اسلامی به کار برده می شود، وعظ و خطابه و منبرهای اخلاقی و اعتقادی است. مسلمین از طریق استماع سخنان عالمان دینی که به بیان اندیشه های اعتقادی و اخلاقی و احکام اسلام می پردازند، با اندیشه و روش تربیتی و اخلاقی اسلام آشنا می شوند و از طریق وعظ و اعظان و تاثیری که از این مباحث می پذیرند، در جهت رشد فضایل اخلاقی و نهادینه ساختن دستورات اسلام در جان خود، پیش می روند. از این رو این قسمت از برنامه های مسجد از اهمیت و ارزش بسیار بالایی در جهت رشد اخلاقی جامعه اسلامی برخوردار است.

۳-۱ کلاس های علمی و فرهنگی:

علم و دانش به خودی خود فضیلت محسوب شده و بسیار مورد توجه قرآن و ائمه اطهار بوده است. روایات زیادی در باب علم آموزی بیان شده که به حد تواتر رسیده اند و لذا بحث از آن مورد نیاز نیست. علم و دانایی تاثیر به سزایی در رشد فضایل انسانی دارد آن گونه که علم آموزان با نگرش در آثار صنع الهی و شناخت آیات خداوند در جهان، به حکمت و بصیرتی می رسند و نورانیتی در قلب آنها ایجاد می شود که در شناخت صفات الهی و رسیدن به مقام بندگی کمک کار ایشان خواهد بود.

۲- معنویت مسجد:

توجه به جایگاهی که مسجد در اسلام به عنوان مقدس ترین مکانها دارد سوالی را در ذهن ایجاد می کند و آن اینکه آیا خود مسجد تاثیر معنوی در روح انسان دارد و آیا رفت و آمد به آن موثر است؟ چه ثواب و پاداشی در نشستن و عبادت در مسجد برای مومنین در نظر گرفته شده است؟ جواب این پرسش ها را در ضمن چند حدیث و روایت از امامان معصوم بیان می داریم:

امام صادق (ع) می فرماید: «مَنْ مَشَى إِلَى مَسْجِدٍ مِنْ مَسَاجِدِ اللَّهِ فَلَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ خَطَايَا حَتَّى يَرْجِعَ إِلَى مَنْزِلِهِ عَشْرُ حَسَنَاتٍ وَ مُجِيَّ غَنَّهُ عَشْرُ سَيِّئَاتٍ وَ رُفِعَ لَهُ عَشْرُ دَرَجَاتٍ». «کسی که به سوی مسجد گام بر می دارد بر هیچ خشک و تری پا نمی گذارد مگر اینکه از زمین اول

(تا هفتم برای او تسبیح می کنند). (وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۴۸۳)

در حدیثی از امام علی (ع) که از مسجد به عنوان مرکز یافتن برادرانی که انسان را در مسیر الله یاری می‌دهند یاد نموده بودند. و در روایات

(دیگری نیز بر این امر تأکید شده است. (من لا یحضره الفقیه، ج ۱، باب فضل المساجد و حرمت، ص ۲۳۷-۷۱۳

رسول اکرم (ص): «إِذَا رَأَيْتُمُ الرَّجُلَ يَعْتَادُ الْمَسَاجِدَ فَاشْهَدُوا لَهُ بِالْإِيمَانِ لِأَنَّ اللَّهَ يَقُولُ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ». «هنگامی که

دیدید مردی بر رفت و آمد به مسجد مداومت می‌کند وی را مؤمن بدانید

خداوند متعال می‌فرماید: تنها آنان که ایمان به خداوند دارند مساجد خدا را آباد می‌کنند». (مستدرک الوسائل، ج ۳، ص ۳۶۲، باب ۳،

روایت ۱۸